

Högskolan i Halmstad
Sektionen för humaniora
Historia 41-60p

Halland och hallänningen

– en studie av hur beskrivningen av Halland och hallänningen har sett ut från tidigt 1800-tal till mitten på 1900-talet.

Marcus Wickström
C-uppsats i historia ht 2006

Handledare:
Jens Lerbom

Abstrakt

Föreliggande uppsats har behandlat hur beskrivningen av Halland och hallänningen (halländskheten) sett ut från tidigt 1800-tal till mitten på 1900-talet. Syftet har varit att se om det funnits någon kontinuitet i beskrivningarna, dvs. i de värden man tillskrivit Halland och hallänningen, samt att se hur beskrivningarna har förändrats. Källmaterialet har bestått utav litteratur från uppsatsen två undersökningsperioder: 1800–1880 och 1920–50. Uppsatsen kan sägas vara en diskursanalys där jag som ett första teoretiskt ramverk har använt mig av de av Jörgen Johansson presenterade föreställningarna av vad som karakteriserar en typisk hallänning. Som ett andra teoretiskt ramverk har jag även använt mig av Reinhold Castenssons fyra regionsbegrepp för att utifrån dessa kunna se hur landskapet har kategoriserats/definierats under perioderna. Det viktigaste resultatet i uppsatsen är att det visade sig finns en viss kontinuitet i beskrivningarna av Halland och hallänningen, men att olikheterna var väl så påtagliga. Bland annat beskrevs Halland under de båda perioderna att inte ha varit en kulturellt heterogen och särartad region, och hallänningen beskrevs under de båda perioderna ha haft en stark hemorts kärlek.

Nyckelord

- *Hallänning*
- *Halländskhet*
- *Halland*
- *Beskrivning*

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 3
1.2 Problem och syfte: kontinuitet och förändring	s. 3
1.3 Beskrivningar av hallänningar och Halland i tidigare forskning	s. 4
1.4 Avgränsningar i tid: hembygdsnationalism	s. 6
1.5 Frågeställningar	s. 6
1.6 Metod: Diskursanalys	s. 7
1.7 Teori: nyskapade värden eller kontinuitet? – en form av ”påhittade traditioner”	s. 8
1.8 Källmaterial	s. 10
1.9 Disposition	s. 11
2. Halland	s. 12
2.1. Perioden 1800–1880. Halland, en ekologisk och historiskregion.	s. 12
2.1.1 <i>Sammanfattning: period 1</i>	s. 17
2.2 Perioden 1920–1950. Halland, en kulturell smältdegel med ”en skönhet i armod”.	s. 18
2.1.2. <i>Sammanfattning: period 2</i>	s. 20
2.3 Sammanfattande och jämförande analys av de båda perioderna	s. 21
3. Hallänningen	s. 22
3.1 Perioden 1800–1880. Kustbon och inlandsbon	s. 22
3.1.1 <i>Sammanfattning: period 1</i>	s. 26
3.2 Perioden 1920–1945. Kustbon, slättbon, skogsbon och herden	s. 27
3.2.1 <i>Sammanfattning: period 2</i>	s. 32
3.3 Sammanfattande och jämförande analys av de båda perioderna	s. 33
4. Avslutning	s. 34
4.1 Sammanfattande diskussion	s. 34
4.2 Reflektioner kring fortsatta studier	s. 36
5. Käll- och litteraturförteckning	s. 38
5.1 Refererat och citerat källmaterial	s. 38
5.2 Referenslitteratur	s. 38
5.3 Internetkällor	s. 40

1. Inledning

I september 2005 presenterades, på uppdrag av ansvarskommittén det nya förslaget till framtidens läns- och regionsuppdelningar. Förslaget var att dela upp landet i sex regioner, istället för den länsuppdelning vi nu har. I förslaget skulle bland annat Halland bli uppdelat i tre delar. Den södra delen, Halmstad kommun och neråt, skulle anslutas till region Skåne, den norra delen, Falkenbergs kommun och uppåt, skulle tillhöra region Västra Götaland. Den östliga delen, Hylte kommun, skulle anslutas till region Småland. Med ens uppstod en polemik mellan denna regionindelningens effektiviseringsvärde och förlusten av kulturella värden. Skeptikerna till förslaget menade nämligen att de senare värdena skulle komma att undermineras vid en sådan fusion. Det vill säga att landskapsgemenskapen och landskapet som sådant på längre sikt skulle undergrävas om landskapet förlorade sin administrativa och ekonomiska relevans.¹

Frågorna som väcks av ovanstående debatt är många. Två av de viktigaste enligt min mening är vad landskapet och landskapsgemenskapen egentligen tillskrivs för värden och om det finns någon kontinuitet i dessa eller ej. Jag menar, vad är det egentligen för ”föreställda” attribut och egenskaper som hallänningarna kan tänkas ha gemensamt och vad är det som legitimerar landskapet, både geografiskt och som ram för denna föreställda gemenskap?²

1.2 Problem och syfte: kontinuitet och förändring

Statsvetaren Jörgen Johansson har i sin studie *Regionalisering och internationalisering – politik och statsvetenskap i ett epokskifte* (1999) frågat politiker på Region Halland om de tycker sig uppleva ett specifikt halländskt värderingsmönster. Tre olika föreställningar av vad som konstituerar en hallänning var återkommande och påtagliga: *Den hemortsbundna hallänningen*, en föreställning att hallänningen har en speciellt stark känsla för hemorten. *Den praktiska och försiktiga hallänningen*, en föreställning att hallänningen har ett praktiskt handlag och är försiktig till nymodigheter. *Den samverkande hallänningen*, en föreställning att det inom det politiska området existerar ett samverkande klimat, ”Hallandsandan”.³

¹ Se bland annat Ilan Sadé, förbundsordförande i Centerpartiets högskoleförbund, insändare i Hallandsposten 050930. www.hallandsposten.se/artikel.asp?oid=87529 (051010)

² Att större gemenskaper just handlar om ”föreställda gemenskaper” har sociologen Benedict Anderson på ett övertygande sätt visat i *Den föreställda gemenskapen*. Anderson menar att solidaritetskänslan inom större gemenskaper (han avser i första hand nationer) måste vara föreställd då större delen av medlemmarna verken har eller någonsin kommer till att träffas. Se Andersson 1993, s. 21- 22.

³ Johansson 1999, s. 22-25. På Regionhallands hemsida går det även att läsa om ”hallandsandan”, vilken man där menar är ett ”gammalt begrepp i politiska kretsar” som står för ”en vilja att hitta goda och praktiska lösningar och att samarbeta över partigränserna”.

http://www.regionhalland.se/extra/pod/?action=pod_show&id=20&module_instance=1 060608

Johanssons studie visar alltså på tre specifika värden eller egenskaper som hallänningen påstås ha (fyra om man delar upp den praktiska och försiktiga hallänningen i två olika föreställningar). Frågan som då väcks är om det existerar någon kontinuitet i dessa föreställningar om det genuint halländska, eller om dessa bara är produkter och föreställningar av sin tid. Denna fråga ger emellertid också upphov till frågan hur landskapet har definierats över tid, dvs. hur beskrivningen av landskapet som en referensram för den regionala gemenskapen har preciserats över tid.

Syftet med föreliggande uppsats är således att undersöka hur beskrivningen av hallänningen och Halland har sett ut under en lite längre tidsrymd. Jag vill på så sätt utröna om det existerar någon kontinuitet i föreställningen av vad en hallänning implicerar, dvs. vad man tillskriver ”halländskheten” för attribut. Dessutom vill jag också undersöka en eventuell kontinuitet i skildringen av landskapet Halland. Men jag vill också belysa eventuella olikheter och förändringar i beskrivningarna.

1.3 Beskrivningar av hallänningar och Halland i tidigare forskning

Litteratur som berör Halland och hallänningar kommer trots sitt omfång behandlas tämligen kortfattat. Anledningen är att det mesta som skrivits kring dessa ämnesområden saknar vetenskapliga ambitioner eller har haft sitt fokus på ett helt annat plan än det jag har som avsikt att studera.

I akademisk forskning har studiet kring Halland och hallänningen, som sagt fått relativt lite uppmärksamhet. Ointresset kan tyckas märkligt med tanke på det enorma intresse som uppstått kring identitets- och regionalitetsforskning på senare år, men beror förmodligen på att Halland idag inte har några separatistiska tendenser. (Som en jämförelse kan parantetiskt nämnas Skåne, som förvisso i ett internationellt perspektiv har få företrädare, men som sett i sin svenska kontext är relativt ”högljudda”.)

Vad gäller studiet kring ”hallänningen” i akademisk forskning har det gjorts ytterst få sådana på senare år. Johanssons studie, en av dessa få, innehåller emellertid inte någon längre textmassa eller någon utförligare analys av ämnet, då detta inte är huvudämnet eller det egentliga syftet för studien.⁴ Hans studieobjekt består dessutom endast av en handfull skara politiker varför föreställningarnas representativitet kan ifrågasättas. Johanssons studie berör dessutom inte heller gångna tiders föreställningar, utan koncentrerar sig helt på sin samtid. De resultat och slutsatser som Johansson presenterar som är relevanta för föreliggande

⁴ Hans syfte med studien är istället: ”att undersöka villkoren och möjligheterna för politiskt arbete i Halland”. Johansson 1999, s. 17.

uppsats är, förutom de ovannämnda, att den halländska politiken präglas av ett sökande tillbaka och ett idealiserande av hembygden och landsbygden. Men att det samtidigt alstras helt nya identitetsmönster i länets mer urbana miljöer, varpå följer att ytterst splittrade identitetsmönster existerar sida vid sida. Flertalet av Johanssons intervjupersoner menade också att ”en lokal platsidentitet blivit mer betydelsefull för människors gemenskap och för samhällslivet i sin helhet.”⁵ Johanssons studie pekar alltså på att det i Halland existerar en stark halländsk identitet, men att identitetens innebörd, attribut eller egenskaper varierar kraftigt beroende på i vilken *bygdstyp* (dvs. landsbygd eller stadsbygd) den artikuleras i.

Inom den vetenskapliga historieskildringen har en studie i praktiken aldrig gjorts kring hur beskrivningen av hallänningen och Halland har sett ut och förändrats över tid. Beskrivningen av hallänningen har dock berörts implicit i studier som undersökt halländsk identifikation och identitet, men dessa studier har nästan alla uteslutande kretsat kring den halländska försvenskningssprocessen under andra hälften av 1600- och det tidiga 1700-talet. Fokus har då legat på hallänningarnas nationella identifikation istället för på deras regionala (dvs. halländska).⁶

Vad gäller beskrivningen av landskapet Halland brukar detta inom historieforskningen omtalas som *gränslandet Halland*.⁷ Ända sedan vikingatiden och fram till ca 1645 definierar nämligen de flesta historiska verk Halland som ett gränsland mellan Danmark, Sverige och Norge. Internt brukar även landskapet, kanske främst i kulturhistoriska verk, omnämnas som ett landskap i två delar, ett Nordhalland och ett Sydhalland. 1993 poängterade även den statliga regionsberedningen att det går en kulturgräns genom Halland, den s.k. ”Tvååkersgränsen”, söder om Varberg. Utredningen menade att den norra delen av landskapet präglades av västsvenska kulturdrag medan den södra delen präglas av skånska, danska och nordkontinentala drag.⁸ Hobbyhistorikern Erik Montell skriver också i sin *Halländsk historia – ett gränslands öden under tusen år* att landskapet normalt var indelat i två till tre län, men att indelningen i två, ett norra och ett södra Halland, var de mer permanenta, även om dessas geografiska utbredningar varierat från tid till tid.⁹

Ytterligare verk som har relevans i förhållande till uppsats kommer att presenteras i avhandlingsdelen.

⁵ Johansson 1999, s. 23 och 66.

⁶ Se exempelvis Sven Larssons, *När hallänningar blev svenskar. Ett dramatiskt nationalitets byte 1645–1720* (2003), för ett modernt exempel.

⁷ Se exempelvis Larsson 2003 (Förorden) eller Montell 1983.

⁸ Se Johansson 1999, s. 21. eller SOU:1993.

1.4 Avgränsningar i tid: hembygdsnationalism

Det är naturligtvis omöjligt att inom ramen för en c-uppsats studera hur beskrivningarna av Halland och hallänningen har sett ut under alla tider. Föreliggande uppsats kommer därför att avgränsas till att behandla hur beskrivningarna har sett ut under två tidsperioder (se nedan).

Dessa perioder får spegla det halländska samhället under två epoker med olikartad samhällslig karaktäristik, för att på så vis se om det finns någon kontinuitet i beskrivningarna.

Jag har valt *hembygdsnationalismen* som samhällslig karaktäristikdelare, då många identitetsforskare just uppmärksammat dennas betydelse för konstruerandet av de nationella, regionala och lokala identiteterna samt för de attribut man tillskriver dessa identiteter. Bland andra framhåller idéhistorikern Bosse Sundin i sin artikel *Upptäckten av hembygden. Om konstruktionen av regional identitet* att intresset för hembygden och tankarna om sambandet mellan geografi och kultur har uppstått som en reaktion på det moderna industrisamhällets framväxt.¹⁰

Föreliggande uppsats kommer därför att omfatta en period innan hembygdsnationalismen brutit ut, alltså innan den industriella revolutionen fått sitt genombrott i Sverige. Avgränsat i årtal kommer perioden att omfatta ca 1800 till 1880.¹¹ Den andra perioden kommer att utgöras av en tid mitt under hembygdsnationalismens epok, vilken kan preciseras till tiden mellan 1920 och 1950. Bland andra framhåller Ann Emilsson i sin uppsats *Hembygd och fosterlandskärlek. En studie av den svenska hembygdsrörelsen 1920–50* att 1920–50 var den tid då ”den folkliga hembygdsrörelsen startas och etableras” och att hembygdsrörelsen (liksom nationalismen) efter denna period stötte på problem.¹²

1.5 Frågeställningar

Det blir således två frågeställningar för denna uppsats:

- *Hur har beskrivningen av det geografiska Halland sett ut, från tidigt 1800-tal till mitten på 1900-talet?*

⁹ Montell 1983, s. 78.

¹⁰ Sundin menar att framväxten av industrisamhället ledde till dekadens och alienerade människorna från deras rötter. Reaktionen på detta blev att ett stort intresse och en romantisk dyrkan av landskapen blossade upp, då en ny litterat medelklass stod redo att konstruera det lilla fäderneslandet (landskapet) inom ramen för det stora (Sverige). Blomberg och Lindquist, 1994, s. 12-18. Men Jfr även med Christensson 2002, samt samtliga författares artiklar i Emilsson och Lilja 1998.

¹¹ Det är naturligtvis svårt att precisera ett exakt åtal för när industrialiseringen eskalerade och hembygdsnationalismen beräknas ha slagit igenom eller uppstått. Vanligtvis brukar man dock skriva att industrialiseringen i Sverige eskalerade på 1870-talet (Se exempelvis Lars-Arne Norborgs *Sveriges Historia under 1800- och 1900-talen* [1988] s. 25.) och att hembygdsnationalismen startade på 1890-talet. (Se exempelvis Lars Anderssons *Sveriges historia under 1800- och 1900- talen* [2003] s. 66.)

¹² Emilsson och Lilja 1998, s. 178.

- Hur har beskrivningen av hallänningen sett ut, från tidigt 1800-tal till mitten på 1900-talet?

1.6 Metod: Diskursanalys

Föreliggande uppsats ambition kan liknas vid att göra en *diskursanalys*, där analysen är inriktad på att studera förändringar kontra icke-förändringar i diskurserna om *Halland* (det geografiska området) och *hallänningen* ("halländskheten").¹³

Begreppet diskurs kan definieras på lite olika sätt. Bland annat definierar Patrik Hall i *Diskurser av nationell identitet* det som ett "system av representationer av verkligheten som reglerar vad som kan/inte kan sägas om denna verklighet".¹⁴ En likartad, men lite annorlunda definition ger Ulf Mörkerstam i sin avhandling *Om "Lapparnas privilegier" – föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1831-1997*, där han beskriver det som: "ett system av språkliga utsagor som hålls samman och avgränsas av utsagor som tillhör samma system".¹⁵ Definitionerna motsäger inte varandra, utan snarare kompletterar de varandra. Jag kommer ändå mer att utgå ifrån Mörkerstams definition, då det är lättare att säga/tolka vad en utsaga är, än en representation.

Förhandenvarande studie är emellertid inte en fullfjädrad diskursanalys så som Patrik Hall beskriver en.¹⁶ Uppsatsen kan istället ses vara en "förenklig" av den diskursanalytiska metoden där ansatsen i princip är reducerad till att just göra en analys av diskurserna, med en viss hermeneutisk ansats.¹⁷ Det är främst det textanalytiska momentet i metoden som jag vill ta till vara på, samt den enligt mig viktigaste tesen, nämligen att språket är en social aktivitet, som formas i en social kontext, där språket i sin tur också formar och skapar sociala fenomen, så som exempelvis identiteter.¹⁸

¹³ Vilka båda kan anses ingå i den större diskursen om halländsk regional identitet, då skrivelser om Halland och hallänningar handlar om vad som konstituerar en hallänning och hurdana hallänningar är.

¹⁴ Petersson och Robertson 2003, s. 115.

¹⁵ Bergström och Boréus 2005, s. 335.

¹⁶ Patrik Hall skriver att en "fullständig" diskursanalys består av två delar, en rent strukturalistisk, vilken bortser från motiv och identiteter, och en praktisk, vilken knyter den rent strukturalistiska delen till en teoretisk föreställning, vilken vanligtvis är om makt. (Petersson och Robertson 2003, s. 115-116.) Jag kommer dock inte att göra denna strikta avgränsning mellan det beskrivande och analytiska momentet, utan kommer istället att sammanskriva de båda momentet. Min analys är heller inte inriktad på ett studium av makt utan som nämnt på att studera förändringar kontra kontinuitet i de värden man tillskrivit landskapet, såväl som människorna i det.

¹⁷ Den diskursanalytiska metodologin, vilket P. Hall menar att det är, syftar inte som hermeneutiken till att rekonstruera förståelse eller mening i utsagorna (representationerna). Den syftar istället till att "rekonstruera diskurserna i sig själva, och deras relationer till andra diskurser". (Petersson och Robertson 2003, s. 110.) Jag kommer dock att till en viss del rekonstruera mening i utsagorna, varpå följer att uppsatsen också får en hermeneutisk ansats. (För en närmare förklaring av den hermeneutiska metoden se exempelvis Dahlgren och Florén 1995, s. 192-194.)

¹⁸ Bergström och Boréus 2005, s. 326.

Jag vill alltså med hjälp av en diskur analys rekonstruera innehållet i de sociala identiteter som återges i litteratur om hallänningen. Det vill säga vad man menar att halländskheten implicerar, under de olika undersökningsperioderna. Samtidigt vill jag också rekonstruera det geografiska landskapets diskurs, för att på så sätt kunna säga något om dennas eventuella kontinuitet och förändring. Samt att jag vill studera hur denna eventuellt samspelar med utformningen av en social gemenskap.

En socialkonstruktivistisk grundhållning är således nödvändig (dvs. en tro att diskurserna är sociala konstruktioner som skapas i interaktion).¹⁹ Diskurser måste nämligen förstås som föränderliga processer.

Diskurser är heller inte autonomt avgränsade, utan byggs upp i samspel med och emot andra diskurser, dvs. de är öppna system av representationer (utsagor) som definieras genom sina relationer till andra system av representationer (utsagor).²⁰ Hallands och hallänningens diskurser kan således sammankopplas med andra diskurser så som den om svensk nationell identitet och om svensk regional identitet. Sådana kopplingar kommer dock att vara relativt få och kommer till en viss del att förläggas i fotnoterna, eftersom jag inte allt för mycket vill frångå de diskurser jag har till avsikt undersöka, samt därför att jag vill skildra diskurserna så ”homogent” som möjligt.

En diskursanalys är dock bara en metod och utgör i sig ingen teori, varför den måste kopplas samman med ett eller flera teoretiska perspektiv för att vinna en vetenskaplig relevans.

1.7 Teori: nyskapade värden eller kontinuitet? – en form av ”påhittade traditioner”

Jag har valt som en övergripande teoretiskt utgångspunkt att anamma den centralaste tesen i Eric Hobsbawms och Terence Rangers *The Invention of Tradition* dvs. att: traditioner kan vara moderna medvetet införda seder, dvs. icke-autentiska, som skapats av en nationalistisk och/eller regionalistiskt sinad elit i ett nationalistiskt eller regionalistiskt syfte. Den påhittade traditionen blir på så vis ett maktinstrument som kan användas till att integrera människorna inom det geografiska området där gemenskapen föreställs existera.²¹

Den centrala slutsatsen av tesen, innebär alltså i ljust av föreliggande uppsats, att värdena som menas ligga till grund för de föreställda gemenskaperna kan variera och de facto varierar under tidens lopp.

¹⁹ Se exempelvis Börjesson 2003, s. 25.

²⁰ Petersson och Robertson 2003, s. 118.

²¹ Se Hobsbawm och Ranger 1989, s. 1-14.

Vad jag således skall studera är kontinuiteten respektive icke-kontinuiteten i de föreställda värden man lägger i beskrivningarna av Halland och hallänningen. För innehåller exempelvis de föreställningar/värden som Johansson ställer upp någon kontinuitet?

De av Johansson ovan presenterade föreställningarna, om vad som utmärker en hallänning, blir således det första ”mer inriktade” teoretiska ramverk för denna uppsats. De tre föreställningarna: *den hemortsbundna hallänningen*, *den praktiska och försiktiga hallänningen*, och *den samverkande hallänningen* (se ovan för värdena i dessa), kommer att ses som tre *kategorier* eller *dimensioner*, dvs. som tre föreställningar där endast de övergripande värdena är preciserade, mot vilka källmaterialets utsagor kommer att tolkas. Jag kommer alltså inte se de tre föreställningarna som idealtyper mot vilka källmaterialets utsagor exakt måste sammanlikna. Utan jag vill ha en viss flexibilitet i mitt tolkande av vad som är värden, vilka ingår i föreställningarna. Dessa kategorier/dimensioner utgör dock bara den teoretiska avgränsningen för diskursen om hallänningen (halländskheten).

Till diskursen om Halland, dvs. hur landskapet som regionen har kategoriserats och legitimerats, tar jag avstamp i Reinhold Castenssons olika definitioner av regiontyper i *Region – Ett mångfaldigt begrepp*. Definitionerna är av fyra slag och lyder: en *ekologisk region*, som är en region definierad utifrån ”olika naturförhållanden eller naturliga samband. Den kan också gälla avgränsningar av vissa naturliga beteenden som revirhävanden”, dvs. en av naturen avgränsad region. En *kulturell* eller *spontan region*, vilken definieras utifrån regionens ”kulturyttringar och dessas geografiska utbredning”. Den tredje typen är *politisk/administrativ region*, vilken är skapad av och för ett specifikt politiskt eller administrativt ändamål. Denna är alltså en funktionell region som utgår ifrån ett hierarkiskt system. Detta tolkar jag som en region, vilken främst definieras utifrån dess förhållande till statsmakten och där statsmakten främst betingar dess existens, genom att region just utgör en administrativ del av statsapparaten. Den sista regionstypen som Castensson tar upp är *referensregionen*, vilket är ett regionsbegrepp ”som anknyter till vår spatiala förmåga dvs. förmågan att definiera geografiska objekt och deras relationer”.²² Denna sista regionstyp avser helt enkelt att det geografiska området definieras utifrån dess utsträckning i rummet, dvs. att regionen inte definieras utifrån några särskilda egenskaper, utan bara ses som en ”tom” inringning av ett visst område.

De olika regionstyperna och teorierna kommer i sin helhet att utvecklas vidare, vid behov, i avhandlingsdelen.

1.8 Källmaterial

Källmaterialet till föreliggande uppsats består utav böcker ifrån de aktuella tidsperioderna, vilka mestadels är så kallade folkkyntes-/lyntes beskrivningar eller geografiska och topografiska beskrivningar av Halland.²³

Eftersom att källmaterialet uteslutande består av litteratur är bilden av Halland och hallänningen som framkommer främst vad en litterat elit tillskrivit denna och dessa, och inte vad gemene man föreställt sig. Men diskursanalysens styrka ligger i att den just utgår ifrån att skrift och social verklighet samspelar med varandra. Det vore därför felaktigt att säga att resultaten enbart återspeglar de värden som en litterat elit tillskrivit Halland och hallänningen och inte vad gemen man föreställt sig.

Mitt källmaterial om den första perioden består av följande böcker och skrifter:²⁴ Sven Peter Bexells, *Hallands historia och beskrivning* (1925), vilken innehåller en beskrivning av landskapet såväl som av människorna. Boken är tillkommen mellan åren 1817 och 1818, men jag har till denna uppsats använt mig av 1925 års nyutgåva. Skillnaderna mellan originalskriften, som trycktes 1818, och 1925 års utgåva tycks dock vara obefintliga vad avser ”fakta”, men språkligt har den moderniserats.²⁵ En annan central bok till den första perioden har varit den Halmstadfödde skalden F.B. Cösters *Myosotis* (1853). Denna bok är främst en lyriksamling av dikter om och kring Halland, men boken innehåller också kortfattade beskrivningar av Halland och hallänningen, samt en mindre historisk exposé. Jag har även i uppsatsen citerat Peter von Möllers *Bidrag till Hallands historia* (1874). Möllers skrift är en historisköversikt, som dock främst behandlar norra Hallands historia. De två sista böckerna jag använt mig av från den första perioden består av Magnus Höjers *Hallands län. En topografisk statistisk beskrifning* (1882) och Carl af Forsells *Beskrifning öfver Halmstads län eller Halland* (1826). Dessa böcker är främst statistiska beskrivningar av Halland, men innehåller emellertid också beskrivningar av landskapet och människorna som går utöver en enbart statistisk beskrivning.

²² Blomberg och Lindquist 1994, s. 43-44.

²³ Även om ordböckerna gör en särskiljning mellan orden kynne och lynne kommer jag i denna uppsats använda orden som synonymer. Detta då orden i källmaterialet används som synonymer.

²⁴ Böckerna som presenteras nedan är ett urval av böcker, vilka jag i uppsatsen refererar till eller citerar. Till själva uppsatsen har dock en mycket större mängd litteratur genomgåts. Urvalet av citerad och refererad litteratur har främst skett slumpmässigt, men har även grundats på hur ofta de refereras i annan litteratur ifrån perioderna.

²⁵ Har själv jämfört några av citaten mellan 1925 års utgåva och 1818 års utgåva, och kom fram till att skillnaderna i det närmsta var obetydliga, bortsett från den nya standardiseringen av språket. Varför jag då valt att använda mig av 1925 års utgåva har att göra med att dennas teckensnitt är betydligt mer läsvänligt än originalutgåvans.

För den andra perioden har jag främst använt mig av Fredrik Ströms kapitel *Halländskt folklynne* i boken *Halland. En bok om hembygden* (1938). Kapitel innehåller en beskrivning av det halländska folklynnet, men innehåller också implicit en beskrivning av landskapet. Lika så gör Adrian Molins skrift *Landskapskynnen* (1930), vilken kan sägas ha varit den näst mest central skriften för period två. Vidare har det jag hämtat citat ifrån Alf Ahlbergs och Hilding Kjellmans artiklar i *Tidskrift för hembygdsvård* (1938), vilka båda innehåller beskrivningar av landskapet såväl som av människorna i Halland. Till sist har jag även hämtat citat ur Mårtens Sjöbecks *Halland. En landskaplig orientering vid betraktandet av Halland från statsbanornas tåg och under utfärder* (1931) och ur Sture Arnells kapitel *Bilder ur hallands historia* i *Halland – kustlandet, gränslandet, framtidslandet* (1945).

1.9 Disposition

Avhandlingsdelen som följer har disponeras tematiskt i två kapitel, där det första behandlar beskrivningen av landskapet och det andra beskrivningen av hallänningen. Dessa kapitel kommer i sin tur struktureras kronologiskt och avslutas med en kort sammanfattning, varefter hela kapitlet avslutas med en sammanfattande och jämförande analys. Avslutningsvis görs en sammanfattning av hela uppsatsen, samt en liten återkopplig till den tidigare forskningen (litteraturen). Några få reflektioner kring fortsatta studier i ämnet kommer sedan att sätta punkt för uppsatsen.

2. Halland

Castensson skrev ovan att regioner kan definieras som ekologiska, kulturella eller spontana, politiska och administrativa regioner, samt som referensregioner. Frågorna är då: Hur har Halland definierats/kategoriserats under de aktuella undersökningsperioderna och hur kan beskrivningarna synes ha legitimerat eller dementerat en föreställning av en halländsk gemenskap?

2.1. Perioden 1800–1880. Halland, en ekologisk och historiskregion.

Det är tydligt att samtliga texter ifrån den aktuella perioden och diskursen är skrivna i en nationalistisk ”kontext” och i ett nationalistiskt syfte.²⁶ Detta kommer inte minst till uttryck i den geopolitiska diskursen, där Halland beskrivs som en naturlig del av Sverige. Detta får bland annat till följd att landskapets danska tid närmst likställs med en ”abnormitet” eller ett onaturligt och tillfälligt tillstånd. S. P. Bexell och P. von Möller skriver exempelvis följande om Hallands införlivande i det danska riket:

Vad man med visshet vet, är det, att landet av själva naturen med Sverige förenat, likväl av politiken någon gång från det varit åtskilt. /— —/ Då Halland ryckt utur sin bana, skilt ifrån alla förhållanden till moderlandet (...).²⁷

Redan i början af nionde århundradet lösrycktes Halland från moderlandet (...) Under en tidsrymd af omkring åtta sekel var Halland sålunda ett danskt landskap, ehuru det under större delen af 13:de och 14:de århundradet dels utgjorde ett sjelfständigt furstedöme, dels var återförenadt med Sverige.²⁸

Halland beskrivs alltså som en naturlig del av den ”svenska” geografiska landmassan, dvs. som en ekologisk integrerad del av Sverige.

Det finns dock vissa textstycken hos Bexell som skulle kunna tolkas som tvetydigheter i beskrivningen av Halland som en helt klart ekologisk del av Sverige. Bexell skildrar nämligen landskapet som en naturligt avskild region, vilket ej helt korrelerar med beskrivningen och föreställningen av Halland som en naturlig del av Sverige:

²⁶ Jakob Christensson har bland andra uppmärksammat i *Landskapet i våra hjärtan. En essä om svenskarnas naturumgänge och identitetssökande* hur beskrivningarna, som började florerar kring tidigt 1800-tal, av den svenska naturen är uttryck för det svenska nationsbygget.

²⁷ Bexell 1925, s. 10 och 11.

Själva naturen står här i rustning omkring oss. Dessa resliga berg omsluta oss med förskansningar eller stå de här lika åldriga kämpar, över vilkas vapensköldar nordstjärnan under loppet av tusenden strålat. Dessa böljor, som famna våra stränder, utgöra en gräns, över vilken inkräkningslystnaden förgäves skall söka att framträga med sitt våld och sina bojor.²⁹

Bexell liknar alltså Halland i sig själv med ekologisk region, då han menar att landskapet har naturliga avgränsningar ifrån Sverige (, vilket då implicerar en föreställning av landskapet som autonom region).

Bexells (men även Cösters) framställning av Halland kan alltså tolkas dubbeltydigt. Dubbeltydigheten eller ambivalensen kan emellertid förstås emot tidens geopolitiska målsättningar och nationalistiska ”karaktär”. Inledningsvis nämnde P. Hall framhåller bland annat i *Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler* att den svenska geopolitiken från 1650-talet fram till det tidiga 1900-talet präglats av en strävan efter att finna ”naturliga gränser”.³⁰ Nationalismen i sin tur, menar han, under 1800-talet kännetecknas av en ”kollektiv individualism”. Detta betyder närmare bestämt att nationalismen under perioden handlade om en förening av ”kollektiv” och ”individ”, då nationen beskrevs som en kollektiv personlighet med individuella egenskaper.³¹

Framställningen av Halland som en ekologisk region reduceras alltså utifrån ovanstående resonemang till en intern geografisk avgränsning från de angränsade landskapen. Men samtidigt legitimerar avgränsningen också landskapet som sådant, då det får en ”naturlig” grundval att hänvisa sin existens till. En grundval som a priori utgör en viktig faktor för att framhäva en regional individualism, vilken i sin tur är en förutsättning för att konsolidera och konstruera en halländsk gemenskap, vilken i sin tur kanske utgör det viktigaste faktorn för landskapets existens.

Innan analysen fortskrider vill jag dock påpeka att det väsentliga inte är om Halland de facto är eller var naturligt avgränsat, utan på vilket sätt detta framhävs (explicit eller implicit) eller kan framhävas för att legitimera en halländsk särart och gemenskap.³²

²⁸ Möller 1874, s. 1.

²⁹ Bexell 1925, s. VIII.

³⁰ Hall 2000, s. 80 och framåt. Vidare skriver han i sin artikel i *Diskursanalys av nationell identitet* att detta var för att kunna tala om geografiska naturkrafter, vilka menades styra staters agerande, dvs. utgöra dess speciella karaktärisk. Petersson och Robertson 2003, s. 124-125.

³¹ Hall 2000, s. 180ff. (se särskilt s. 222)

³² Inledningsvis nämnde Montell framhåller att landskapet ursprungliga gränser var skapade av naturen, men att Halland sedan medeltiden förlorat mark både i söder och i norr. Montell 1983, s. 77. Hallands gränser kan därför möjligtvis, kring tiden, ses som mer eller mindre ”naturliga”, även om jag själv anser att varje ”naturlig” region, må vara i större eller mindre utsträckning, är en godtycklig konstruktion.

Framhållandet av Halland som en ekologisk region får alltså två effekter: en internt ”stärkande”, genom att den kan ses legitimera en halländsk gemenskap, och en externt ”hävande”, genom att den legitimerar det geografiska landskapet som sådant. Samtidigt erkänns Halland också att vara en del av Sverige, ja rent av en naturlig oskiljaktig del av det. Denna ambivalens kommer bland annat starkt till uttryck och kan kanske också sägas vara summerad i Bexells referering till Sverige som ”moderlandet” (se citat 26). Jag vill nämligen mena att denna referering å ena sidan implicerar ett uttryck för Hallands relativa självständiga existens utanför nationalstatens, då Sverige är ”moderlandet”, men inte själva ”landet” i fråga. Å andra sidan uttrycker refereringen också landskapets ofrånkomliga band med Sverige, då epitet moderland kan ses uttrycka landskapets ofrånkomliga ”organiska” band med Sverige.

Beskrivningen av Halland som en ekologisk region är absolut inte exklusiv för Bexell, även om han är den som tydligast artikulerar en sådan föreställning. Också F. B. Cöster skildrar Halland som ett klart geografiskt definierat område. Citatet nedan, som är hämtat ur hans bok *Myosotis*, fångar inte helt Cösters bild av Halland som ekologisk region. Men det implicerar ändå en vag föreställning av detta, då han likt Bexell använder sig av naturfenomen för att definiera Halland.

Mellan den bergrygg, som utgör Skånes nordliga gräns och nära intill den punkt, der Götha elf utfaller i hafvet, (...) i vester sköljt af Kattegats vågor, i öster begränsadt af Småland och Westergöthland bergigaste och magraste bygder, utsträcker sig (...) Halland.³³

Cöster använder sig visserligen också av de närgränsande landskapen för att definiera Halland, men dessas betydelse är enligt min mening underordnad de ”naturliga” geografiska särskillnadsfenomenen. Detta syns inte minst då man jämför Cösters beskrivning av Hallands geografiska avgränsning med exempelvis M. Höjers beskrivning av Hallands läge och gränser från 1882, vilken för övrigt i princip är identisk med C. af Forsells beskrivning från 1826:

Hallands län ligger mellan 58° 19' och 57° och 38' nordlig bredd och mellan 29° 34' och 31° och 7' östlig längd från Ferro samt innefattar hela landskapet Halland. Det gränsar i

³³ Cöster 1853, s. 88.

norr till Göteborgs län, i öster och nordost till Elfsborg, Jönköpings och Kronobergslän, i söder till Kristiansstads län samt sköljes i vester af Kattegat och dess fjordar.³⁴

Skillnaderna i beskrivningssätten är uppenbara, då Höjer inte alls använder sig av ”naturliga” geografiska särskillnadsfenomen för att definiera landskapets utsträckning. Istället definierar han landskapet genom dess spatial, dvs. dess utsträckning i ”rummet”, och utifrån de angränsade länen. Halland reduceras på så vis, sett utifrån Castenssons regionsbegrepp, till en referensregion och en administrativ/politisk region. Detta i första hand genom frånvaron av ekologiska och kulturella attribut i beskrivningarna av landskapets geografiska utbredning. Men även utifrån det att Halland lokaliseras i längd- och breddgrader, vilket visar Hallands utsträckning i det geografiska rummet, och därmed kan ses som en beskrivning som syftar till att definiera referensregionen Halland. Samtidigt beskriver även Höjer (och Forsell) Hallands utbredning utifrån en negation av de angränsande länens gränser, varmed landskapets utbredning avgränsas utifrån en politisk/administrativ dimension. Detta medför att Halland också måste ses som administrativ/politisk region.

Halland som politisk/administrativ region tas för övrigt för given i litteraturen, och det är i regel denna definition med en betydelse i (dvs. bortsett ifrån referensregionen definitionen) man i första hand utgår ifrån, då man talar om Halland. Alla författare ser den emellertid inte som tillräckligt god för att legitimera landskapet som sådant, och framförallt inte för att legitimera en regional gemenskap. Jag tycker mig dock se att det främst är de böcker som betonar en regional gemenskap och halländskhet som tydligast uttrycker Halland som en ekologisk region. Men mitt underlag är dock för tunt för att säkert kunna dra en sådan slutsats.

Vad gäller de ovan nämnda olikheterna i beskrivningarna kan dessa möjligen ha att göra med textens syfte, dvs. om det är en statistisk/topografisk mer ”faktaorienterad” sammanställning, eller om det är en mer ”levande” geografisk beskrivning. Några säkra slutsatser går emellertid inte att dra, då samtliga böcker tycks vara blandningar av de båda stilarna.

Halland och den halländska gemenskapen legitimeras dock utifrån ifrån fler attribut än landskapet som en ekologisk region. Halland beskrivs nämligen också mer eller mindre att vara en ”historiskregion”, dvs. en region med en ”egen” historia utan för statsstatens. Castensson tar dock inte upp någon ”historiskregion” i denna mening, och det kan möjligen ses som en brist i hans regionsdefinitioner. Föreställningen av en regions egen historia skulle

³⁴ Höjer 1882, s. 787. Jfr Forsell 1826.

förvisso kunna ses som ett attribut i definitionen av en kulturellregion. Men då Castensson inte explicit nämner föreställningen om en gemensam och egen historia som ett attribut i denna regionsdefinition, är det svårt att se att han skulle mena att historia är det.

Hur som helst är det tydligt att historien används som ett medel för att integrera landskapets människor och till att legitimera det sociala landskapet. Historien används alltså som ett ideologiskt maktmedel för att legitimera och konstruera en regional gemenskap och kanske framförallt för att överbygga tudelningen mellan nord/syd Halland.³⁵ Halland var nämligen, som nämnts, kring perioden uppdelat i ett norra och ett södra Halland.³⁶ Denna uppdelning framställs främst som en historisk gåta och inte som ett uttryck för geografiska, kulturella eller politiska olikheter. Den geografiska uppdelningen framställs på så vis i litteraturen som något konstigt eller onaturligt, likt landskapets danska tid, och Halland beskrivs därmed som en splittrad enhet:

Under de söndrade avdelningarna av Södra och Norra Halland har landet ingått i arvslikvider och därigenom fått en riksgräns uppdragen i sitt eget sköte. Förgäves bemödar man sig likväl att uppsöka den tid, då denna avdelning först börjat iakttagas. Södra och norra Hallands särskilda styresmän hava fört sina särskilda vapen; men bägge avdelningarna av landet hava detta oaktat haft ett gemensamt, en antik symbol av deras ömsesidiga förhållanden, deras syskonliga förening under ett land, en gemensam landsfader.³⁷

Bexell (men även Cöster) tycks alltså försöka överbygga nord/syd-uppdelningen genom att ge landskapet en gemensam historia som sträcker sig tillbaka till förkristen tid, vilket är ett tämligen tidstypiskt drag för perioden.³⁸ Uppdelningen övervinns på så vis genom att man tillskriver landskapets äldsta historia som en för hela landskapet. Detta resulterar i sin tur i att ett enhetligt Halland framställs som det naturliga, medan det splittrade Halland snarare framställs som en konstruktion och som det onaturliga. En halländsk gemenskap kan på så vis sägas att menas vara av ett primordialistiskt slag, dvs. en given kategori, även om landskapet varit tudelat under större delen av den kända historien.

³⁵ Historikern Klas-Göran Karlsson framhåller bland andra, att all historieskrivning är tillkommen till att tjäna vissa samhälliga mål och syften. Karlsson 1999, s. 57.

³⁶ Vilket också kommer till uttryck i litteraturen, se exempelvis Bexell 1925, s. 11f.

³⁷ Bexell 1925, s. 11-12. Se även Cöster 1853.

³⁸ P. Hall skriver att den svenska nationalistiska historiesynen nåde sin kulmen under 1800-talet. Den var då långt ifrån endast en roende och kulturell sysselsättning, utan dess syfte var att skapa ”en ny, mer förädlad och nationellt sinnad medborgare”. P. Hall i Peterson och Robertson 2003, s. 123. Han skriver också att man fram till

Det är dock en minst sagt suggestiv och fantasifull historia som Bexell och Cöster rekonstruerar, då de bland annat lyfter fram asaguden Heimdall som den första regenten över Halland (och Skåne):

Med viss historisk trovärdighet kan Halland leda förteckning över sina behärskare även i en avlägsnare forntid. Då under Gylfes regering över Sverige vid 100 år före Kristi födelse Norden besökes av Odin, insätter han de honom följaktiga Asar till regenter uti Norden särskilda länder. (...) Skåne med Halland blir en verkningskrets för Hejmdall.³⁹

Heimdall tillskrivs alltså egenskapen som Hallands ”landsfader” och utgör därmed en personifierad historisk symbol, som Bexell i citatet citat 36 ovan menar ger landskapets en enhetlighet. Skåne ingår också i denna enhetlighet, men då Bexell och Cöster redan ekologisk avgränsat Skåne från Halland, vill jag mena att deras beskrivningar i sin helhet främst talar för att legitimera en halländsk gemenskap.

2.1.1 Sammanfattning: period 1

Under 1800-talet tycks Halland främst ha beskrivits som en ekologisk och historisk region, om än internt tudelat. Hallands uppdelning i ett norra och ett södra Halland påpekas tydligt i litteraturen, men den framställs som något icke naturligt och det är tydligt hur man försökt överbrygga tudelningen genom att framhålla Halland som ett naturligt avgränsat område med en sedan långt tillbaka i tiden gemensam historia. Det bör dock framhållas att all litteratur inte framställde Halland som en ekologisk och historisk region. Däremot tycks alla skrifter utgå från och definiera regionen som en politisk/administrativ region och som en referensregion. Men en sådan definition verkar åtminstone av Cöster och Bexell inte setts som ett tillräckligt attribut för att legitimera landskapet som sådant och som en utgångspunkt för en regional gemenskap.

omkring 1700-talet försökte definiera ”svenskarna med bibliska och antika förfäder”. Hall 2000, s. 180. Men detta verkar också ha gällt under tidiga 1800-tal.

³⁹ Bexell 1925, s. 12. Men se även Cöster 1853, s. 88. Bexell skiljer dock mellan den ”verkliga” och den ”mytologiska” Heimdall. Se Bexell 1925, s. 13-15, för hans särskiljning av dessa.

2.2 Perioden 1920–1950. Halland, en kulturell smältdegel med ”en skönhet i armod”.

Genom industrialismens frammarsch förändrades det halländska landskapet drastiskt. Inte minst agrart då jordbruket blev avsevärt mycket fruktbarare och produktivare. Samtidigt så har hembygdsnationalismen slagit igenom på bred front. Synen på det geografiska Halland har därmed till den aktuella perioden blivit mer avsevärt mycket positivare än vad den tidigare varit. Halland beskrevs nämligen under stora delar av 1800-talet som ”mindre vackert”, ”torftigt” och ”fattigt”. Frågan är då om den mer positiva synen på Halland i allmänhet har förändrat beskrivningen av det geografiska landskapet Halland och landskapet som ram för en halländsk gemenskap?

Likt den förra perioden beskrivs Halland mycket olika av olika författare. En del ger känslan av att Halland är mer homogent, medan andra fortfarande poängterar att landskapet är splittrat. En av de senare är A. Molin, som skriver att Halland är ett splittrat landskap till både natur och kultur. Han menar nämligen att Halland är en smältdegel av de angränsade landskapen, dvs. av Skåne, Småland, Västergötland och Bohuslän, men skriver även att Halland tagit kulturella intryck ifrån England, Tyskland och Danmark:

Halland är till både natur och folk ett genom- och övergångsland. Över Halland har den germanska invandringen gått floddalarna in i Småland och Götalandskapen. (...) Över Halland har sedan den gråaste forntiden gått både handelsvaror och kulturintryck såväl från söder – Danmark och Tyskland – som från England. I långa tider band Halland ihop det danska väldet i Skåne och Bohuslän. I Halland mötas Skåne, Småland, Västergötland och Bohuslän.⁴⁰

Molin framhäver också att den halländska nord/syd-uppdelningen är av ekologisk karaktär. Exempelvis skriver han om ”Nordhallands klippor” och påpekar denna dels släktskap med Bohuslän, och om ”södra Hallands låga sandstränder” och denna dels släktskap med Skåne.⁴¹ Gränsen menar han går vid Varberg, vilken markeras av Varbergs fästning: ”Här är en gräns, liksom markerad av Varbergsfästning (...)”.⁴² Molins beskrivning går alltså inte ihop med Bexells och Cösters från föregående period, då de beskrev Halland som en ekologisk region och i viss mån möjligtvis en kulturell, då hallänningarna menas ha en viss gemensam historia.

Molin utgår dock från Halland som en politisk/administrativ region eller referensregion, men legitimerar den inte genom att tillskriva den några ”naturliga” attribut, varför hans

⁴⁰ Molin 1930, s. 54.

⁴¹ Molin 1930, s. 52 och 55.

⁴² Molin 1930, s. 53.

beskrivning av Halland reducerar landskapet till en mer eller mindre rent politisk/administrativ region och/eller referensregion. Molin tycks heller inte mena att landskapet, eller en halländsk gemenskap, kan legitimeras utifrån en särpräglad och gammal historia.

Molins syfte med sin text verkar å andra sidan vara ett annat än exempelvis Bexells, vilket möjligtvis kan förklara en del av olikheterna. Molins syfte verkar nämligen vara att knyta an det ”halländska” till det svenska eller nordiska, dvs. framhäva det svenska/nordiska kollektiva, än att knytta an det ”halländska” till det halländska, dvs. framhäva det individuella för Halland. Detta kan möjligtvis förstås emot Molins bakgrund, då han var initiativtagare till Nationalföreningen mot emigration, vilken arbetade med att få den svenska befolkningen att stanna kvar i Sverige.⁴³

Alla författare artikulerar dock inte en heterogen landskapsbild lika starkt som Molin, även om den allmänna uppfattningen är att Halland till natur och kultur är olikartat. F. Ström ger exempelvis Halland en mer enhetlig beskrivning, även om han också framhåller att Halland består av flera naturtyper och kynnerna, vilka går igen i de angränsande landskapen och länderna. Ström menar nämligen att Halland till en viss del har ett egenartat kulturellt uttryck och därmed skiljer sig åt från de angränsade områdena. Detta skriver han om den halländska kulturen:

(...) Visserligen kan mycket av detta återfinnas i Danmark, särskilt på Jylland, som Halland tydligen stått i livigaste samfärdsel med. (...) Den gamla halländska kulturen har djupa danska rötter. Men man kan icke taga fel på den egna rytmen och tonen: en skönhet i armod.⁴⁴

Ström menar alltså att Halland kulturellt kännetecknas av ”en skönhet i armod” och alltså skiljer sig åt ifrån de angränsade landskapen. Att säga att Ström likställer Halland med en kulturell region är dock att starkt överdriva, även om han menar att där finns en viss originalitet och på så vis särskiljer en halländsk kultur (vilket för övrigt ger en halländsk gemenskap en vis särart att bygga på). Ström framhåller alltså en viss individualism för landskapet, men menar samtidigt att de stora dragen är de samma som återfinns i de angränsande landskapen:

⁴³ Hall 2000, s. 232.

⁴⁴ Ström 1938, s. 283.

Hallands folkmusik och folklekar äro ofta originella, även om de liksom folklitteraturen äro nära besläktade med å ena sidan dansk å andra sidan skånsk, småländsk, västgötsk och bohusländsk folkkultur av samma slag.⁴⁵

Vad gäller Halland som historisk region förkastas Bexells mystifierade historia och landsfadersmyt under denna period. Exempelvis skriver historikern Sture Arnell följande om Bexells historieskrivning:

År 1819 fullbordade den lärde prosten i Grimston Sven Peter Bexell sitt med rätta berömda arbete Hallands historia och beskrivning. När han däri skildrade provinsens fornhistoria, gjorde han detta på ett mycket tidstypiskt sätt. Han förde dess anor upp i urgrå forntid och gjorde upp en imponerande regentlängd med de fornnordiska gudarnas bekante väktare Heimdal som den förste i raden. Vid asarnas ankomst till Norden gav Oden honom Halland och Skåne att härska över. 'Hejmdallr eller Rig konung i Skåne och Halland var ibland Asarne den förste, som kallade sig konung'. (...) Det är ett svalg befäst mellan denna fantasifulla syn på vårt landskap äldsta öden och den nyktert sakliga, som vår tid utbildat.⁴⁶

Halland tillskrivs dock fortfarande en viss särartad historia, men det är en mycket mer avmystifierad sådan. Detta betyder dock inte att historia är ett sämre integrativt instrument eller att den inte längre tjänar ett integrativt syfte.⁴⁷

2.2.1 Sammanfattning: period 2

Halland verkar under denna period främst definieras som en administrativ/politisk region och referensregion. Landskapet tycks nämligen inte längre betraktas som ekologiskt avgränsat samtidigt som det inte heller tillskrivs att vara kulturellt avgränsat. Avsaknaden av mer "naturliga" avgränsningsfenomen så som kultur och miljö "reducerar" helt enkelt landskapet till en administrativ/politisk region och referensregion. En del menar dock att det finns en viss kulturell egenart i Halland, exempelvis beskriver Fredrik Ström denna som "en skönhet i armod". Den kulturella egenheten menas dock bara att vara en nyans av de anammade kulturuttrycken och inte en särartad kultur i sig själv. Halland kan därför inte sägas ha kategoriserats som en kulturell region under perioden.

⁴⁵ Ström 1938, s. 284.

⁴⁶ Arnell "Bilder ur Hallands historia", i *Halland* (red.) Ström mfl. 1945, s. 22-23.

⁴⁷ Bara det faktum att man skriver om en halländsk historia eller om "Hallands historia" har en integrerande effekt (eller segregering för de som inte identifiera sig som hallänningar).

2.3 Sammanfattande och jämförande analys av de båda perioderna

Kategoriseringen av Halland skiljer sig åt mellan de båda perioderna och det kan därmed inte sägas ha funnits någon riktigt kontinuitet i beskrivningarna av landskapet. Under period ett framhöll exempelvis Bexell och Cöster att Halland var en ekologisk region. De legitimerade ytterligare landskapet och en regional gemenskap genom att de tillskrev landskapet en långtgående historisk kontinuitet, genom att bland annat ge det en imponerande regentlängd med asaguden Heimdall som den förste. En halländsk gemenskap framställs på så vis som en primordialistisk kategori, varpå följer att uppdelningen i norra och södra Halland, som sägs härstamma ifrån medeltiden, framstod som det onaturliga. Under period två syntes inga sådana historiska legitimeringar, utan landskapets historia hade avmystifierats.

Landskapet i sin tur framhölls, under den andra perioden, snarare som motsatsen till en ekologisk region, då det beskrevs som ekologiskt olikartat och delat (då naturtyperna menades att gå igen i det angränsade landskapen).

Vad som emellertid var gemensamt med de båda periodernas beskrivningar var att de tog sin utgångspunkt i landskapet som administrativ/politisk region. Det vill säga att de utgick från Halland som en del av staten Sverige, vilket det framställdes som en helt klart underordnad och en administrativ del av. En annan likhet var att Halland beskrevs som ett kulturellt heterogent landskap. Detta artikulerades emellertid tydligare och beskrevs mer minutiöst under period två.

Slutsatsen är således att Hallands tillskrivna geografiska attribut, som hade ett konvergerande syfte (det att Halland är en ekologisk region och utgör grunden för en primordialistisk gemenskap), inte uppvisar någon kontinuitet mellan perioderna, medan de divergerande (det att Halland är kulturellt heterogent) däremot gör det.

3. Hallänningen

Det råder ingen tvekan om att det under de båda perioderna finns en föreställning av en halländsk gemenskap. Benämningar som exempelvis ”våran” och ”oss”, vilka måste uppfattas som indikatorer för en gemenskaps känsla, är talrika och dyker upp lite varstans i källmaterialet. Frågan är dock vilka gemensamma attribut eller värden som föreställningen av ett ”oss” inbegriper? Återfinns Johanssons tre karaktäristiker av hallänningen, dvs. den hemortsbundna, den praktiska och försiktiga samt den samverkande, under de båda perioderna eller är dessa bara moderna föreställningar?

Nedanstående kapitel syftar således till att beskriva och jämföra bilden av hur hallänningen har sett ut under de båda tidsepokerna.

3.1 Perioden 1800–1880. Kustbon och inlandsbon

Då hans ögon någon gång ser, huru naturen annorstädes prålar i större skönhet och rikedom, så viskar hans hjärta: ”Detta är likväl ej min hembygd”. Minnet och tacksamheten gjuta över motbilden av hans egen hembygd ett övervägande behag, och manligt lösslitande oss ifrån alla lyxens och fåfängans retelser, äga vi i Halland alla våra behov uppfyllda (...) Vårt jordiska allt våra hyddor, våra barn, våra förfäders gravar – allt är här i säkerhet.⁴⁸

Att S. P. Bexell, som står bakom det ovanstående citatet, identifierade sig med landskapets människor samt hyste en kärlek till landskapet, tyckes vara svårt att motsäga.

Trots Hallands agrara fattigdom vid tidpunkten (1817-18) beskriver Bexell hallänningen som en hembygdstrogen person, som inte låter sig lockas eller imponeras av rikedom utan som tycks nöja sig med det frugala liv som hembygdsjorden erbjuder.

Det är alltså en lokalpatriotisk hallänning som Bexell suggererar fram, en beskrivning som i allra högsta grad korrelerar med Johanssons dimension ”den hemortsbundna hallänningen”. Hembygdskärleken förankras emellertid inte i något fysiskt behag, så som exempelvis att jorden ger rika skördar. Utan hallänningens kärlek till sin bygd grundar sig i subjektiva värden och kvaliteter som denna ser sig finna i landskapet:

⁴⁸ Bexell 1925, s. VIII.

Och huru älskar icke även den torftigaste ibland oss sin koja? (...) I sanning icke för överflödet, icke för rikedomarna utan för hjärtat älskar vi vår hembygd. (...) Troheten cirklar en fast och sluten föreningskedja om den älskande fädernebygden, (...).⁴⁹

Hallänningen framställs också under perioden som en arbetsam person. Exempelvis skriver M. Höjer: ”Befolkningen är i det hela ett fridsamt och arbetsamt slägte”, vilket Bexell och Cöster till vis del kan skriva under på.⁵⁰ (De skulle möjligtvis inte hålla med om ett fridsamt släkte, anledningen anges nedan.)

Även om hallänningen menas vara en arbetsam person vill jag dock inte mena att beskrivningen erinrar om Johanssons dimension ”den praktiska hallänningen”. Hallänningen framställs nämligen inte under perioden att vara en exceptionellt arbetsam person och dennas praktiska förmåga beskrivs aldrig att vara överlägsen dennas teoretiska. Johanssons dimension ”den praktiska hallänningen” verkar således inte ha någon historisk kontinuitet sedan 1800-talet.

Hallänningen anses av de flesta författare under perioden vara typisk ”svensk” och därmed inte skilja sig särskilt mycket åt i kynnet jämfört med andra svenska gemenskaper. Bland annat skriver Bexell följande som visar på detta:

(...) i hallänningens karaktär är ej svår att upptäcka de grunddrag, som i allmänhet tillhöra svenska nationen. Blott nyanserna kunna bliva honom egna.⁵¹

Det råder emellertid ingen fullständig konsensus i frågan då C. af Forsell skriver att ”hallänningen förråder lätt i sin karakter de allmänna drag han delar med öfvriga Svenska nationen”.⁵² Han utvecklar dock aldrig mer konkret hur eller på vilket sätt hallänningen ”förråder” den allmänna svenska karaktäristiken.

De ”nyanser” som Bexell menar sig kunna skönja i den svenska folkkaraktären i Halland tar sig uttryck i beskrivningen av två olika karaktärstyper av hallänningen nämligen ”inlandshallänningen” och ”kustlandshallänningen”. Samtliga författare under perioden gör

⁴⁹ Bexell 1925, s. VIII-IX. Bok II.

⁵⁰ Höjer 1882, s. 790.

⁵¹ Bexell 1925, s. 190.

⁵² Forsell 1826, s. 13.

denna uppdelning av hallänningen, och värdena i beskrivningarna av de båda typerna samstämmer väl i källmaterialet.⁵³

De kanske långa, men läsvärda citaten nedan är ifrån Bexell (Cöster skriver dock i praktiken samma sak) som beskriver kustbon som en rastlös och närmst äventyrshågad typ, vars kulturella seder och bruk är av eklektisk karaktär:

Den förre, vars vagga ofta endast stått några hundra steg ifrån havsvågen, är uppfödd uti en viss förtrolig bekantskap med Neptun, som sträcker sin treudd över haven, och har stundom tillbringat en stor del av sin gladare ålder i främmande luftstreck samt därifrån hemfört något av deras seder, något av deras oseder. Han uppehåller stundom med en viss otålighet inom levelsen av sina husliga förhållanden. Hemkommen förer han snart en trängande blick över havet. Vistandet i hembygden äger ofta för honom mindre behag. Han spejads öga fastes dagligen på den flöjel, som underrättar honom, när vinden blåser, som åter skall avlägsna honom. Avresan är stundom icke mer en nödvändighet påkallad av näringsomsorgen, den har övergått till en verklig njutning.⁵⁴

Inlandsbon menas dock att var av ett annat kynne, då denna i stil med den ovan beskrivna bilden av hallänningen (vilken kustbon inte överrensstämmer med), beskrivs vara en kulturell traditionalist och en hembygdstrogen person:

Skogsbon äger ännu större behållning av den antika nordiska karaktären, en mer odelad tillgivenhet för hembygden. Mera skiljd från umgänget med den alla världsdelar besökande sjömannen eller strandbon, lever han ännu i sin gamla, av förfadern ärvda idékrets, älskar deras sedvanor, bibehåller längre deras traditioner och upprepar dem med en glättig munterhet för den till hans hemvist ankommande fornforskaren. Hos skogs- eller bergsbon hör man ännu några ljud av fornvärldens sånger, då strandbon däremot omväxlar toner nästan årligen, och hemför dem ifrån andra sidan av havet. Den förre synes någon gång älska musik. Hans isolerade läge gör ett sådant tidsfördriv för honom på en gång mer kärt, mera nödvändigt. Den senare åter, boende uti eller vid större byar, synes nöjd då han i dryckeslaget någon gång dansade tjuiter av musiken.⁵⁵

⁵³ Jfr exempelvis med Cöster 1853, s. 163-164, som i praktiken skriver samma sak som Bexell. Forsell skriver också att: "(...) inom sjelfva Länet upptäcktes en icke ringa olikhet mellan allmogen i provincens inre delar och kustinvånaren". Forsell 1826, s. 13-14.

⁵⁴ Bexell 1925, s. 190-191. jfr med Cöster s. 163-164.

⁵⁵ Bexell 1925, s. 191. jfr med Cöster s. 164.

Trots att Bexell skrev att skillnaderna mellan inlandsbon och kustlandsbon endast var nyanser framstår de båda typerna som närmst diametralt motsatta. Exempelvis framställs skogsbon som konservativ och traditionsenlig, medan kustbon beskrevs som en mer kulturellt mångfaldig och lynnig person. Jag finner det därmed svårt att förstå hur Bexell inledningsvis ens kunde skriva om *en* hallänning då beskrivningarna av kustbon och inlandsbon innehåller värden som går helt emot varandra.

Bexells, men även Cösters, beskrivning av den halländske kustbon avviker alltså ifrån bilden av en hemortsbunden hallänning, vilken de tidigare framställt som typisk halländsk. Kustbon sägs nämligen ha en innebonde längtan till resande på havet, dvs. en längtan ifrån hembygden, vilket är ett karaktäristiskt som inte passar in i kategorin/dimensionen ”den hemortsbundna hallänningen”. Kustbons beskrivning avviker också ifrån kategorin ”den försiktiga hallänningen”, då kustbon beskrivs ha tagit och ta intryck ifrån andras seder och oseder.

Skogsbons beskrivning passar däremot bättre in i kategorierna ”den försiktiga hallänningen” (dock ej ”den praktiska”) och ”den hemortsbundna hallänningen”. Skogsbon menas nämligen vara traditionsenlig och ha en mer ”odelad tillgivenhet för hembygden”. Bexells och Cösters mer generella beskrivning ovan av hallänningen verkar således främst ha syftat till inlandsbon, varpå följer att denna framstår som den stereotypa hallänningen. En fråga är dock vad gränsdragningen mellan inlandet och kustlandet föreställs att gå, dvs. är majoriteten av befolkningen i Halland stereotypa hallänningar? Bexell och Cöster förtäljer dock inte detta.

Den splittrade bilden av hallänningen som Bexell och Cöster förmedlar uttrycker enligt min mening ytterligare en tudelning av Halland, utöver den mellan nord och syd. Landskapet framställs som kulturellt splittrat också i en väst- och östaxel, och följaktligen dementeras ytterligare den ovan nämnda föreställningen av Halland som kulturell region.

Nord/syd-tudelningen får emellertid inget större uttryck i lynnbeskrivningarna. Visserligen skriver Bexell att allmogen i alla delar av Halland visar upp olikheter i dialekt och ”sättet att vara”:

Skogsbon och strandbon olika lynn giva ett starkt uttryck även i själva språket. Den förre deklamerar med mera livlighet och synes stundom sträcka sin omtanke även till ett mera vårdat uttryck. Allmogen i varje härad av Halland äger en viss olikhet både i dialekt och uti vad man kallar sätt att vara, vilket icke döljer sig för uppmärksamheten.⁵⁶

⁵⁶ Bexell 1925, s. 191.

Men Bexell utvecklar aldrig dessa olikheter, och särskiljningen mellan kust- och inlandsbo framstår på så vis hos honom som den mest prominenta indelningen när det gäller ”sättet att vara”. (Varpå följer att nord/syd-tudelningen främst framstår som en politisk/administrativ delning.)

Skillnaderna i folklynet tycks inte ha något att göra med rasbiologi, (trots att Bexell talat om en del ”tattarblod” i det ”halländska”) utan skillnaderna i kynnet tillskrivs istället i en tidstypisk anda uteslutande ha att göra med miljön.⁵⁷

3.1.1 Sammanfattning: period 1

Hallänningen beskrivs under perioden att vara en hembygdstrogen och arbetsam person, som är trogen både familj och hem, och som inte låter sig lockas av jordisk fåfänga eller förgänglig lycka i en lyxens tillvaro. Men samtidigt tycks det som om inte alla hallänningar innehar dessa egenskaper utan bara en vis typ av hallänningar, nämligen de som bor inåt landet, dvs. inlandsborna. Kustborna menas nämligen vara mer lynniga och inte särskilt hembygdstroga. Kvalitén arbetsam verkar dock bestå för de båda typerna av hallänningar. Dock återfanns inte i detta avsnitt av undersökning några andra föreställningar än ”den hemortsbundna hallänningen” och i vis mån ”den försiktiga”, av Johanssons dimensioner. Därmed verkar föreställningarna av den mer praktiskt än teoretisk lagda och exceptionellt sammanverkande hallänningen inte ha någon kontinuitet sedan 1800-talet.

3.2 Perioden 1920–1945. Kustbon, slättbon, skogsbon och herden.

Likt Bexell och Cöster föreställer sig inte heller F. Ström (under denna period) att det finns något genuint eller utmärkande halländskt folklynne som skulle särskilja hallänningen ifrån den övriga svenska nationen. Han menar alltså i likhet med de förra att det är en fråga om subtila olikheter som utmärker hallänningarna. Vad som dock skiljer Bexells och Cösters beskrivningar från Ströms, är att Ström även, utöver miljön, tillskriver rasen en betydande roll i folklynneskaraktäristiken.⁵⁸ Ström menar alltså att befolkningen i Halland ”till sitt lynne och sin karaktär är beroende av både ras och miljö”.⁵⁹ Hallänningen menas förvisso till den största delen vara av den ”svenska” rasen, men att:

Ett visst inslag av tatarblod förekommer i både norr och söder, dock mest i norr. Men inslaget trode [sic] icke vara allt för starkt, ty sedan gammalt härskar den uppfattningen bland folket, att en var som beblandar sig med tattare blir vanbördig. ’Tattare är djävulspack’, sade bonden Johannes på Backen i min barndom.⁶⁰

Märkligt nog tillskriver inte Ström ”tatarblodet” någon betydelse för olikheterna i folklynnena, trots att han inledningsvis just skrev att hallänningen till sin karaktär och lynne var beroende av både ras och miljö. Istället anses miljön vara den enda divergerande faktorn i fallet Halland.

Ström får således fram fyra olika typer av hallänningar, nämligen: kustbon, slättbon, skogsbon och herden, vilka alla härletts utifrån den bygdstyp som omringar dem. *Kustbon* beskrivs således som en skapelse av havet och framställs som en person med:

(...) nyfikenhet på livet och världen, allvar och begrundan, fruktan och trots ständig växling, långsamt eftertänksamhet, kärlek till arbetet, konservativa grunddrag nere i på själens djup, tvära kast till heta, stormiga omvändelser och omvälvningar.⁶¹

⁵⁷ Jakob Christensson och Patrik Hall framhåller bland andra hur vanlig föreställningen kring perioden har varit, att det geografiska området präglar och konstituerar olika kynnen/mentaliteter. Se Christensson 2002, s. 9-12. eller Petersson och Robertson 2003, s. 125.

⁵⁸ När Bexell skrev *Hallands historia och beskrifning*, 1817-1818 hade de rasbiologiska studierna i världen ännu inte startat på allvar. När Ström skrev sitt kapitel om det halländska folkkynnet 1938 hade Sverige sedan 1922 haft ett rasbiologiskt institut. Den rasmässiga komponenten i den nationella diskursen var först något som började florerat under det sena 1800-talet. Fram till omkring 1700-talet försökte man istället att definiera ”svenskarna med bibliska och antika förfäder”. P. Hall i Peterson och Robertson 2003, s. 123.

⁵⁹ Ström 1938, s. 263.

⁶⁰ Ström 1938, s. 264.

⁶¹ Ström 1938, s. 270.

Ström menar också att kusten är den naturtyp som satt sin starkaste prägel på befolkningen i Halland: ”Hos det folk, som i tusen av år bebott Halland, är havet sannolikt den makt, som spelar första fiolen i själarnas orkester”.⁶²

Vidare skriver Ström att slätten gett hallänningarna dess inre drag: ”Slätten har jämte kusten givit hallänningen hans inre drag”.⁶³ Dragen som Ström tillskriver *slättbon* är dock relativt luddiga, men det går dock att utläsa att han menar att denna kännetecknas av en arbetsam karaktär med en tung strävan.⁶⁴ Vidare skriver Ström också att slätten fött ”generositet och välmåga, samt bredbent och bredmynt manhaftighet” och ett utpräglat ”frihets- och självständighetsbegär”.⁶⁵

Skogsbon däremot, menar Ström kännetecknas av envishet och en ”iver till sparsamhet, som ibland blir girighet”. Vidare kännetecknas skogsbon av ”en viss knipslughet och processlystnad”. Alla dragen som Ström tillskriver skogsbon menar han beror på skogsbygdens agrara fattigdom.⁶⁶

Den sista typen, *Herden*, har fått sitt lynne av heden och präglas liksom kustbon av ”armod och sång”, ”blygsamhet och tystnad” utom då ”brännvinet rann, ty då rann också skrävel, blod och tårar”, skriver Ström.⁶⁷ Vidare skriver han också att heden medfört:

(...) vemodet, skräcken, fantasien, den musikaliska psalmsången, den halländska folkvisan, den spelande fiolen, ottepågans flöjt: herdepipan av rönn. Med ett ord den halländska poesin och sagan, allt detta själens eviga arvegods, som aldrig kan dö hos en äkta hallänning.⁶⁸

Ströms beskrivning av hallänningarna korrelerar i stora drag mycket väl med A. Molins, som också skriver om fyra olika lynnen i Halland. En skillnad dem emellan är dock att Ström framhåller en viss halländsk särart, medan Molin mer utmålar Halland som en smältdegel av de karaktärstyper som omger landskapet:

I Halland mötas både Skåne, Småland, Västergötland och Bohuslän. Detta gäller ett gott stycke även folket. Slättbon i Syd-halland är en trygg och säker bonde, som föga annat än Hallandsås skiljer från fränderna i Skåne. Skogsbon är på samma sätt smålänning av den

⁶² Ström 1938, s. 270.

⁶³ Ström 1938, s. 272.

⁶⁴ Ström 1938, s. 274.

⁶⁵ Ström 1938, s. 278.

⁶⁶ Se Ström 1938, s. 278.

⁶⁷ Ström 1938, s. 278.

knotiga, livliga typen, med samma inslag av tattareblod som andra sidan gränsen – tattarna heta i Halland expressivt 'kältringar'; mera särpräglat halländskt är endast nordhallänningen, seg och hetsig, kniven har suttit löst där bak, litet buttert solid med ett stänk, kanske ett drag, av äventyrlust (...).⁶⁹

Ström håller förvisso med om att dragen från de omgivande landskapen går igenom i Halland, men han framhåller att det snarare är ett "släktttycke" än ett drag och han tillskriver även "hallänningarna" vid gränserna en viss egenart. Ström framhåller också kvaliteter som han menar kännetecknar alla hallänningar, så som armodet och passionen till poesin, sagan och visan, något som Molin i princip inte gör.⁷⁰

Likt den förra perioden är det högst skiftande och motsatta värden som Ström och Molin tillskriver de olika lynnena. Exempelvis så anses slättbon av Ström kännetecknas av generositet och välmåga, medan skogsbon utmärks av girighet och herden av armod. Likheterna i beskrivningarna mellan perioderna är ändå få. Bland annat så korrelerar beskrivningarna mellan kustbon och skogsbon (inlandsbon) inte alls, då de enda värdena som samstämmer är kustbons nyfikenhet på omvärlden och inlandsbons kärlek till musik. (Ström tycks nämligen karaktärisera naturtypen heden som ett inlandsfenomen.)

Några likheter mellan perioderna uppenbarar sig först då man studerar sammanställningarna av karaktärstyperna. Nedanstående citat är Ströms sammanställning av "det" halländska folklynnnet:

Men vi få en hallänning, som, om ock ett genomsnitt och därför en mera torr gestalt, representerar: allvaret i gärningens vardag, vardagligheten i livets helg, trofasthet i det lilla, kärlek till jord och yrke, frihetslängtan, resignation i olyckan, sparsamhet i dagens färd, stått vid högtider, fasthet och mod i faran, vänsällhet utom i lån, grälsjuka på onykter kaluv, bitsk i munnen då sinnet rinner på, snar att slå om han retas, älskad att färdas, godhet eller svaghet mot kvinnor, fromhet utan salvelse, månhet om sin sociala ställning; han är smått högfärdig, men ej högmodig, kär i pengar, hederlig.⁷¹

Nu visar sig en bild av den hemortsbundna hallänningen, då hallänningen beskrivs ha "trofasthet i det lilla" och kärlek till jorden. Ström skriver också att konservatism i liv och

⁶⁸ Ström 1938, s. 277.

⁶⁹ Molin 1930, s. 54.

⁷⁰ Det enda Molin framhåller att hallänningarna har gemensamt är en viss dragenhet till jordbruk: "Hallänningen har sina rötter fast i jorden, även Nordhallands fiskare äro i allmänhet ett stycke jordbrukare". Molin 1930, s. 57.

⁷¹ Ström 1938, s. 284-285.

sed ”ofta utmärker den halländske kustbon och bonden vid ås och hed i norra delen av landskapet och i skogsbygderna”, vilket också samstämmer med den ovanstående föreställningen, samt även med föreställningar i dimensionen ”den praktiska och försiktiga hallänningen”.⁷²

Föreställningar av ”den praktiska och försiktiga hallänningen” kommer alltså också till uttryck under perioden. Bland annat skriver Ström följande som indikerar en sådan föreställning, då han menar att hallänningen är duktig arbetare med liten ”ekonomisk-spekulativ begåvning”:

Någon stor ekonomisk-spekulativ begåvning har icke hallänningen. Till kapitalist passar han icke så bra som skåningen och smålänningen. Han är sparare och han är en duktig arbetare och bonde; och han tar kanske genom sin anspråkslöshet och sin allmänna duglighet till slut hem spelet.⁷³

Vidare skriver också folkbildaren A. Ahlberg att hallänningen utmärks av en ”viss *stabilitet* mitt i den snabba växlingen”. Han skriver också att man ”följer lugnt med sin tid i Halland, men tappar inte huvudet eller springer sig andfådd för att uppfånga sista skriket”.⁷⁴ Han framhåller sedan tillsist också att hallänningen ”redligen” livnära sig ”med yxa, plog och not”.⁷⁵ Alla dessa utsagor ser jag som något som står i samklang med föreställningen av en praktisk och försiktig hallänning.

Här vid visar sig föreställningarna, den hemortsbundna respektive den praktiska och försiktiga hallänningen, uppvisa en viss kontinuitet sedan 1800-talet, då dessa beskrivningar förekommer under båda perioderna. Värdena eller kvaliteterna man lägger i denna karaktäristik skiljer sig dock en del åt mellan perioderna, men själva kategorin är kvar. Exempelvis så framställs hallänningen under den aktuella perioden som en kultur- och miljövårdare, samt menas utmärkas av en vis lokalpatriotism.⁷⁶ Dessa alla är värden vilka

⁷² Ström 1938, s. 265.

⁷³ Ström 1938, s. 266-267.

⁷⁴ Ahlberg, *Ett landskap, som just aldrig någon talar om*, i Tidskrift för hembygdsvård, Årg. 19, Nr. 2 (1938), s. 40.

⁷⁵ Ahlberg, *Ett landskap, som just aldrig någon talar om*, i Tidskrift för hembygdsvård, Årg. 19, Nr. 2 (1938), s. 42.

⁷⁶ Se exempelvis Ström 1938, s. 266. eller Kjellman, *Halland*, i Tidskrift för hembygdsvård, Årg. 19, Nr. 2 (1938), s. 34. för hallänningen som natur- och kulturvårdare. Vad gäller hallänningarnas lokalpatriotism framhåller bland andra Hilding Kjellman att ”en viss lokalpatriotism, som är en god hävstång för framåtskridandet” kännetecknar hallänningarna. Dock framhåller Alf Ahlberg och Mårten Sjöbeck att ”den provinsiella chauvinism” som under senare år skall ha utmärkt skåningen ”är av hallänningen ganska främmande”. De menar nämligen båda två att hallänningar (de skriver vi) ”*yvas* icke över att vara hallänningar, men vi *skäms* heller icke för det”. Kjellman, *Halland*, i Tidskrift för hembygdsvård, Årg. 19, Nr. 2 (1938), s. 33.

passar in kategorin ”den hemortsbundna hallänningen”, då de inbegriper en ”kärlek” som är bunden till bygden.

Förutom de två kategorierna/dimensionerna, ”den hemortsbundna hallänningen” och ”den praktiska- och försiktiga hallänningen”, så är det inte mycket som samstämmer mellan periodernas beskrivningar av hallänningarna. Många av de värden man lägger i kynnena under den senare (aktuella) perioden rimmar nämligen illa med Bexells och Cösters värden. Som ett exempel kan ses att Ström beskriver hallänningen som en som är ”kär i pengar” medan Bexell närmast hävdade motsatsen, då han menade att hallänningen inte lät sig lockas av rikedom eller lyx.

Olikheterna i beskrivningarna mellan perioderna har med största sannolikhet (bortsett från den individuella/subjektivistiska faktorn) till stor del att göra med att samhällsklimatet och samhällskaraktäristiken de facto har förändrats mellan perioderna. Bland andra påpekar Ström just detta, men menar samtidigt att hallänningarnas ”grundackord” finns kvar och aldrig kommer till att dö ut:

Samtidigt med industrin, arbetarrörelsen och bonderörelsen föddes ett halländskt kulturmedvetande. Häri återspeglades väl blott vad som skett i landet i sin helhet. Men i Halland som jämte Gotland kanske varit rikets mest efterblivna provins, kan utvecklingen med en hastighet (...) Att denna (...) icke varit möjlig utan stora latent krafter i folksjälén är självklart. På djupet i folksjälén verkade det allvar, som fyllde fiskarens, sjömäns och kustbönders hjärtan sedan sekler. Slättbons optimism och självsäkerhet bröt upp i dagen. Hedens romantiska mörka flöjt blev icke längre så svärmodig i sin melodi. Skogens idoge son trodde på sig själv. Städerna fylldes utom av egen landsbygd av folk från östan och västan, hungriga efter arbete och inkomster. Det blev en nästan brutal symfoni. Men på djupet tona de gamla grundackorden. De kunna icke dö ens i teknikens vildaste brus.⁷⁷

Ström menar på så vis att de genuina halländska värdena, dvs. de som innehåller en kontinuitet och egenart, finns kvar och ”alltid” kommer till att finnas kvar. Vad som är ironiskt är att dessa värden inte är de som alla hallänningar tillskrivs ha gemensamt, utan de som kännetecknar de olika kynnetyperna (kustbon, slättbon etc.).

och Sjöbeck 1931, s. 35 eller Ahlberg, *Ett landskap, som just aldrig någon talar om*, i Tidskrift för hembygdsvård, Årg. 19, Nr. 2 (1938), s. 35.

⁷⁷ Ström 1938, s. 281.

Ström tillskriver dock inte den halländska ”folksjälen” några gemensamma värden, utöver de ganska intetsägande egenskaperna: ett älskande av musik, saga och poesi och ett armod. I likhet med Molin menar han dock att den främsta egenarten och karaktäristiken i den halländska ”folksjälen” är dess mångfald i kynnen.

3.2.1 Sammanfattning: period 2

Likt den förra perioden beskrivs hallänningen vara en hembygdstrogen och arbetsam person. Men till skillnad från förra perioden framställs hallänningen nu också som en försiktig och mer praktisk än teoretiskt lagt person, vilket alltså betyder att de båda föreställningarna ”den praktiska och försiktiga hallänningen” och ”den hemortsbundna hallänningen” är närvarande under denna period. Ytterligare en skillnad från den förra perioden är att hallänningen nu också beskrivs bestå av fyra olika kynnen (skogsbon, slättbon, kustbon och heden), istället för två.

3.3 Sammanfattande och jämförande analys av de båda perioderna

Vad gäller bilden av *den hemortsbundna hallänningen* kan denna sägas ha haft en kontinuitet sedan tidigt 1800-tal. Bexells, Cösters och Ströms beskrivningar av hallänningen implicerar nämligen en kontinuerlig bundenhet till hemorten. Förvisso tycks både Bexell och Cöster ha menat att endast inlandshallänningen varit hemortsbunden, då kustbon mer beskrevs som en som ville vara ifrån sin hembygd. Deras generella beskrivning av hallänningen präglades dock av en bild av denne som hemortsbunden och lokalpatriotisk.

Föreställningen av *den praktiska och försiktiga hallänningen* uppvisade också en viss kontinuitet, i alla fall kring vad gäller värdet *försiktig*. Det fanns dock en viss dubbeltydighet kring detta värde kring första perioden, då Bexell och Cöster menade att inlandsbond var traditionsenlig, medan kustbon inte var det. Kustbon beskrevs snarare vara motsatsen till konservativ och försiktig mot nymodigheter. Beskrivningen av en mer praktisk än teoretisk lagd hallänning återfanns inte under den första perioden, men väl under den andra. Hallänningen framhölls under denna period som en arbetsam bonde och arbetare med en lägre ”ekonomisk-spekulativ begåvning”, vilket talar för en förställning av *den praktiska hallänningen*. Denna föreställning kan således sedan den andra perioden sägas ha haft en viss kontinuitet.

Beskrivningar av *den samverkande hallänningen* lyste med sin frånvaro i källmaterialet under både period ett och två. Denna föreställning verkar alltså sakna en längre kontinuitet, sett utifrån litterära beskrivningar av halländskhet och hallänningar. Någon bild av en ”Hallandsanda” – att det skulle finnas någon speciell vilja att hitta goda och praktiska lösningar, och ett extraordinärt samarbete över partigränserna – som det gick att läsa om på Region Hallands hemsida, kunde jag inte finna i någon av de böcker jag läst igenom ifrån period ett och två (vilket är betydligt fler böcker än vad som ovan citerats och refererats). Föreställningen av *den samverkande hallänningen* verkar således, sett utifrån litterära beskrivningar, vara något som vuxit fram under senaste decennierna, dvs. ett nyföreställt värde.

4. Avslutning

4.1 Sammanfattande diskussion

Föreliggande uppsats har studerat hur beskrivningarna av hallänningen och Halland har sett under två perioder. Den första perioden avgränsades från tidigt 1800-tal till ca 1880 och hade till avsikt att studera hur beskrivningarna sett ut innan hembygdsnationalismen utblomning. Den andra perioden avgränsades från 1920 till ca 1950 och syftade till att beskriva hur beskrivningarna såg ut mitt under hembygdsnationalismens epok. Syftet med uppsatsen var att undersöka om det fanns någon kontinuitet i beskrivningarna, av Halland och hallänningen (halländskheten), samt att belysa hur beskrivningarna hade förändrats. Frågeställningarna blev därmed:

- *Hur har beskrivningen av det geografiska Halland sett ut, från tidigt 1800-tal till mitten på 1900-talet?*
- *Hur har beskrivningen av hallänningen sett ut, från tidigt 1800-tal till mitten på 1900-talet?*

Som teoretisk mall använde jag mig av Reinhold Castenssons regionsbegrepp i *Den regionala särarten* och de av Jörgens Johansson presenterade föreställningarna om av vad som utmärker dagens hallänningar, i *Regionalisering och internationalisering – politik och statsvetenskap i ett epokskifte*.

De centralaste resultaten kring landskapets diskurs kan kortfattat sägas ha varit följande: Att beskrivningar av landskapet som en ekologisk region, dvs. som ett naturligt avgränsat landskap, endast återfanns under den första perioden. Ytterligare var det också endast under den första perioden som landskapet tillskrevs en förkristen genensam historia, där asaguden Heimadall skrevs ha varit den första regenten över Halland. Under period två hade beskrivningen av Halland i praktiken helt reducerats till en beskrivning av landskapet som en politisk/administrativ region och referensregion.

Likheten mellan perioderna var (förutom att Halland under båda perioderna beskrevs som en som referensregion och administrativa/politisk region) att landskapet aldrig betecknades som en kulturell region. Därmed kan det sägas ha funnits en viss kontinuitet i framhållningen av Halland som kulturellt divergerat.

De viktigaste resultaten kring beskrivningen av hallänningen (halländskheten) summeras i följande stycke:

Kring den första perioden skrev man om två olika typer av hallänningar, nämligen inlandshallänningen och kustlandshallänningen, vilka båda två menades ha fått sin karaktär av

den omgivande miljön. De två olika typerna framställdes dock som närmast diametralt motsatta. Detta då inlandsbon framhölls som traditionsenlig med en strak kärlek till hembygden, medan kustbon menades ha en längtan ifrån hembygden, samt ha hämtat sina seder och oseder ifrån havet. Visserligen presenterades det värden i litteraturen, som menades vara allmänt halländska, men dessa korrelerade i princip endast med beskrivningen av inlandsbon och inte med beskrivningen av kustbon. Var på inlandsbon framställdes som den stereotypa hallänningen.

Vid period två skrev man istället om fyra olika typer av hallänningar: kustbon, slättbon, skogsbon och herden, vilkas värden i likhet med den förra perioden framställdes som högst olika. Trots att vissa av uppdelningarna liknade varandra mellan perioderna (kustbon och skogsbon/inlandsbon) var värdena som tillskrevs dem relativt olika, jämfört mellan perioderna. Bäst överensstämde beskrivningarna mellan den andra periodens skogsbo och slättbo med den första periodens inlandsbo, då dessa beskrevs vara hemortsbundna, arbetsamma och traditionsenliga. Vad gäller beskrivningarna av halländskheten var det främst egenskaperna: kärlek till poesi, saga och musik, samt ”konservativitet” i liv och sed som visade upp en kontinuitet mellan perioderna. Annars var det främst under period två mångfalden av kynnena som karaktäriserade ”hallänningen”.

Av de föreställningar som Jörgen Johansson sammanställt, dvs. *den hemortsbundna-, praktiska och försiktiga-* och *samverkande hallänningen* verkade värden som korrelerar med de tre förstnämnda ha haft en viss kontinuitet sedan tidigt 1800-tal eller sedan 1920–50-talen. Föreställningen av en praktisk och arbetsam hallänning artikulades dock aldrig under period ett, utan det var först under period två som beskrivningarna implicerade sådana föreställningar. Av de andra föreställningarna, ”den hemortsbundne” och ”den försiktiga”, gick det emellertid från tidigt 1800-talet att finna beskrivna värden som korrelerade med sådana beskrivningar. Den sistnämnda föreställningen, ”den samverkande hallänningen”, tycks emellertid inte präglas av en längre kontinuitet, då jag inte kunde finna några beskrivningar eller uttryck som passade in i en sådan kategori. Denna föreställning verkar således vara ett ”nyföreställt” värde.

Den övergripande slutsatsen av uppsatsen är alltså att många av de värden som vi idag lägger och i gånga tider har lagt i våra föreställningar om och kring de regionala gemenskaperna och särarterna förändras med tiden. Själva föreställningarna överlever dock, så som föreställningen av en halländsk gemenskap, men värdena man lägger i denna är föränderliga och utbytbara. Uppsatsen kan på så vis sägas vara ”metod verifierande” då den

diskursanalytiska metodologin just slår vakt om att diskurser är föränderliga processer.

Diskurserna själva fortlever alltså medan innehållet i dem ändras.

Vad gäller återkopplingar till forskningsläget, eller i mitt fall, till tidigare litteratur om Halland, kan följande sägas: Att den halländska ”söndringen”, dvs. uppdelningen i ett norra och ett södra Halland, uppmärksammats i litteratur sedan minst tidigt 1800-tal. Utöver denna uppdelning har det också i litteraturen sedan 1800-talet tills idag poängterats att landskapet även präglas av en väst och öst olikhet i kynne. Jörgen Johansson framhöll bland annat att det i Halland existerar splittrade identitetsmönster sida vid sida, dvs. att det i Halland existerar en stark halländsk identitet, men att identitetens innebörd och egenskaper varierade kraftigt beroende på i vilken *bygdstyp* (dvs. landsbygd eller stadsbygd) den omtalades i. Jag vill på så vis mena att väst–öst uppdelningen haft en kontinuitet sedan minst tidigt 1800-tal, även om innehållet i den har ändrats. Öst–väst uppdelningen har nämligen enligt min mening bara bytt ut den beroende variabeln miljö till ”bygdstyp”. Man ser helt enkelt inte längre den geografiska miljön som den viktigaste faktorn bakom mentalitetsutformningen, utan den sociala miljön och det sociala landskapet.

Det centrala är hur som helst att de tillskrivna väst–öst identitetsmönsterna tycks ha haft en kontinuitet i Halland sedan tidigt 1800-tal.

4.2 Reflektioner kring fortsatta studier

Hur Halland eller halländskhet framställs och har framställts går naturligtvis att belysa ur många fler perspektiv. Ett bra exempel på ett annat perspektiv, som i ett skede även tillhörde denna uppsats ambition, är att studera hur halländskheten framhållits i halländsk historieskrivning, utifrån begrepp som historiekultur, historiebruk, historiemedvetande och historia som ideologisk maktresurs. I samband med det nya regionsindelningsförslaget hade det varit ett intressant och aktuellt studium att se hur historien används och brukas för att legitimera, konstruera, etc. kontra att glömma, utradera, ”övervinna” etc., den befintliga länsindelningen. Det vill säga att studera hur historien används i argumentationen för eller emot det nya regionsförslaget. Detta ämne behöver emellertid inte avgränsas till just fallet Halland, utan alla områden (län) som berörs av det nya regionsindelningsförslaget skulle kunna utgöra ett fruktbart studieobjekt.

Ett annat intressant studium, med tydligare parallell till föreliggande uppsats, skulle vara att studera hur ”gemene hallänning” har uppfattat den regionala gemenskapen, samt vilka attribut och värden denna tillskrivit den regionala identiteten. Ett sådant studium skulle givetvis utgöra sitt eget självändamål, men samtidigt också på ett intressant sätt komplettera

föreliggande uppsats, vilken främst belyst vad en elit tillskrivit den halländska ”massan”. För hur väl korrelerar egentligen massans beskrivningar och föreställningar med elitens?

Överhuvudtaget utgör halländsk identitet och identifikation ett relativt outforskat ämnesområde inom samtliga vetenskapliga discipliner. Forskningsfokus kring regional identitet har nämligen uteslutande varit på de regioner som präglats av en viss separatism, så som exempelvis Skåne.

I dag när nya regionsförslag ligger på den politiska agendan kan det som sagt vara intressant att studera hur väl förankrade och hur gamla de regionala identiteterna egentligen är. En del postmodernister, så som Jean Baudrillard, har bland annat framhållit att människor mer och mer präglas av sin nutid och den bild som massmedia konstituerar av den. De gamla historiska värden har därmed tappat i betydelse för identitetsutformningen och följande fråga är därmed av högsta relevans och ännu en fruktbar utgångspunkt för vidare studier: Hur lång kontinuitet och hur stor utbredning har de värden som vi lägger i våra gemensamma föreställda identiteter?

5. Käll- och litteraturförteckning

5.1 Refererat och citerat källmaterial

Arnell, Sture, ”Bilder ur Hallands historia”, i *Halland – kustlandet, gränslandet, framtidslandet*. Red. F. Ström, A. Sandklef och T. Åberg. Halmstad 1945.

Bexell, Sven, Peter, *Hallands historia och beskrivning*. Halmstad 1925 [1818].

Cöster, Fredrik, Bernard, *Myosotis. Bilder, intryck och minnen ur naturen, lifvet och dikten*. Stockholm 1853.

Forsell, Carl af, *Beskrifning öfver Halmstads län eller Halland*. Stockholm 1826.

Guldstrand, Sixten, *Boken om Halland – 300 år som svenskt landskap*. Malmö 1945.

Höjer, Magnus, *Hallands län. En topografisk–statistisk beskrifning med historiska anmärkningar*. Stockholm 1882.

Molin, Adrian, *Landskapskynnen*. Stockholm 1930.

Sjöbeck, Mårten, *Halland. En landskaplig orientering vid betraktandet av Halland från statsbanornas tåg och under utfärder*. Stockholm 1931.

Ström, Fredrik, *Halländskt folklynn*. Särtryck ur *Halland. En bok om hembygden*. Lund 1938.

Tidskrift för hembygdsvård, Årg. 19, Nr. 2 1938.

Möller, Peter von, *Bidrag till Hallands historia. Del 1 Norra Hallands furstar och höfdingar intill år 1645, Hallands kloster*. Lund 1874.

5.2 Referenslitteratur

Andersson, Benedict, *Den föreställda gemenskapen – reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg 1993.

Anderson, Lars, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen*. Stockholm 2003.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund 2005.

Blomberg, Barbro och Lindqvist, Lennart (red.), *Den regionala särarten*. Lund 1994.

Christensson, Jakob, *Landskapet i våra hjärtan. En essä om svenskarnas naturumgänge och identitetssökande*, Lund 2002.

Dahlgren, Stellan och Florén, Anders, *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning*. Lund 1996.

Emilsson, Ann och Lilja, Sven (red.), *Lokala identiteter –historia, nutid, framtid*. Uppsala 1998.

Hall, Patrik, *Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler*. Oskarshamn 2000.

Hobsbawm, Eric och Ranger, Terence, *The Invention of Tradition*. Cambridge 1989.

Johansson, Jörgen, *Regionalisering och internationalisering i Halland –politik och statsvetenskap i ett epokskifte*. Halmstad 1999.

Karlsson, Klas-Göran, *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985–1995*. Stockholm 1999.

Larsson, Sven, *När hallänningarna blev svenskar. Ett dramatiskt nationalitetsbyte 1645–1720*. Emmaboda 2003.

Montell, Erik, *Halländsk historia. En berättelse om Hallands forntid, dess säregna politiska historia och dess ekonomiska, sociala och kulturella utveckling intill våra dagar*. Halmstad 1983.

Norborg, Lars-Arne, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen. Svensk samhällsutveckling 1809–1986*. Stockholm 1988.

Petersson, Bo och Robertson, Alexa (red.), *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö 2003.

5.3 Internetkällor

http://www.regionhalland.se/extra/pod/?action=pod_show&id=20&module_instance=1
(060608)

www.hallandsposten.se/artikel.asp?oid=87529 (051010)